

שמונה עשרה-תפלת שחרית-Tefila 101

חנן המרבה לסלוח Of ברכה Lesson 26-The Wording Of The

Source 1

מנהג בבל			מנהג ארץ ישראל	
ענף 2 (8)	ענף 1ב (32)	ענף 1א (53)	ענף 1ב (9)	ענף 1א (5)
סלח לנו אבינו כי חטאנו מחול לנו מלכינו כי פשענו מחה והעבר פשעינו מנגד עיניך כי רבים רחמיך כי אל טוב וסלח אתה ברוך אתה יי חנן ומרבה לסלוח	סלח לנו אבינו כי חטאנו מחול לנו מלכינו כי פשענו מחה והעבר פשעינו מנגד עיניך כי רבים רחמיך כי אל טוב וסלח אתה ברוך אתה יי חנן ומרבה לסלוח	סלח לנו אבינו כי חטאנו מחול לנו מלכינו כי פשענו מחה והעבר פשעינו מנגד עיניך כי רבים רחמיך ברוך אתה יי חנן ומרבה לסלוח	סלח לנו אבינו כי חטאנו לך מחה והעבר פשעינו מנגד עיניך כי רבים רחמיך ברוך אתה יי חנן המרבה לסלוח	סלח לנו אבינו כי חטאנו מחה והעבר על פשעינו כי רבים רחמיך ברוך אתה יי חנן המרבה לסלוח

Source 2

סדר רב עמרם גאון- השיבנו אבינו לתורתך וקרבתנו מלכנו לעבודתך והחזירנו בתשובה שלימה לפניך. בא"י הרוצה בתשובה:

Source 3

סידור רב סעדיה גאון

בתשובה שלימה לפניך ב א יי הרוצה בתשובה י סלח לנו אבינו כי
חטאנו ומחול לנו מלכנו כי פשענו ב א יי חנן ומרבה לסלוח י ראה

Source 4

סדר תפילות של הרמב"ם

בתשובה י ו' סלח לנו אבינו כי חטאנו ומחול לנו מלכנו כי פשענו כי אל טוב וסלח אתה
ברוך אתה יי חנן ומרבה לסלוח י ו' ראה בענינו וריבה ריבנו ומהר לגאלינו כי אל מלך

Source 5

מחזור ויטרי-סלח לנו אבינו כי חטאנו מחול לנו מלכינו כי פשענו כי א-ל מלך מחול וסולח
אתה. בא"י חנן המרבה לסלוח:

Source 6

סֶלַח לָנוּ אֱלֹהֵינוּ כִּי חָטָאנוּ וַיַּחֲזֹל
לָנוּ מִלְכָּנוּ כִּי קָשַׁעְנוּ מִיָּדְךָ
זָהֲרַבְדִּי קָשַׁעְנוּ מִיָּדְךָ עֵינֶיךָ כִּי אֵל
טוֹב וַיִּמְטֵיב וּפְלָח אֶתְּךָ בְּגֹלֶה חֲנוּן וְרַחוּם
וַיִּמְדָּבֶר לְסֶלַח

Source 7

במדבר פרק יד'-יט'- סלח נא לעון העם הזה כגדל חסדך וכאשר נשאתה לעם הזה ממצרים ועד הנה: כ'-ויאמר ה' סלחתי כדברך; כא'- ואולם חי אני וימלא כבוד ה' את כל הארץ; כב'-כי כל האנשים הראים את כבדי ואת אתתי אשר עשיתי במצרים ובמדבר וינסו אתי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי; כג'- אם יראו את הארץ אשר נשבעתי לאבתם וכל מנאצי לא יראוה.

Translation: Bamidbar-19. Pardon, I beseech you, the iniquity of this people according to the greatness of Your mercy, and as You have forgiven this people, from Egypt until now. 20. And the Lord said, I have pardoned according to your word; 21. But as truly as I live, all the earth shall be filled with the glory of the Lord. 22. Because all those men which have seen My glory, and My miracles, which I did in Egypt and in the wilderness, and have tempted Me now these ten times, and have not listened to my voice; 23. Surely they shall not see the land which I swore to their fathers, nor shall any of them who provoked Me see it.

Source 8

שי כהן-התשובה השלימה, . . . בה מתחיל עם "החרטה בלב", ונמשך דרך "הידיוי", אל "הקבלה להבא" - ומגיע לסופו, עם ביצוע "הכפרה", בדרך הקרבן, התפילה, או חלילה, היסורים. לעתים, אין הכפרה מסתיימת ללא קבלת העונש ואף המיתה. רק בחסדי הבורא, אב-הרחמים, נפטר האדם מעונשן של יסורים ומיתה - ומתכפרים לו עוונותיו בדרכים אחרות.

Translation: Teshuvah Shlaima . . . begins with regret expressed in the heart. Then it proceeds through a stage of confession and a stage of commitment not to repeat the action in the future. Its completion is when there is a Kapparah. The Kapparah is expressed through an act; an animal sacrifice, prayer or G-d forbid, through affliction. On occasion, Kapparah is not reached without receiving punishment, and even death. It is only through the kindness of G-d that a person avoids receiving afflictions or death. His sins are forgiven through other means.

שמונה עשרה-תפלת שחרית-101 Tefila

Source 9

תלמוד ירושלמי מסכת תענית פרק ב' דף סה' טור ב' /ה"א'-אמר רבי לעזר: שלשה דברים מבטלין את הגזירה קשה, ואילו הן: תפילה, וצדקה ותשובה. ושלשתן בפסוק אחד: ויכנעו עמי אשר נקרא שמי עליהם ויתפללו, זו תפילה; ויבקשו פני, זו צדקה, כמה דאת אמר אני בצדק אחזה פניך. וישבו מדרכיהם הרעים זו תשובה, אם עשו כן מה כתיב תמן ואני אשמע השמים ואסלח לחטאתם וארפא את ארצם.

Translation: Rabbi said to Ezer: Three things have the effect of annulling a difficult decree and these are them: prayer, charity and Teshuvah. The power that each of these three have is derived from one verse: (Chronicles II, 7, 14) If My people, who are called by My name, shall humble themselves, and pray: this represents prayer; and seek my face: this represents charity as it is written elsewhere (Tehillim 17, 15): As for me, I will behold your face in righteousness; and turn from their wicked ways; what does it then say? Then will I hear from heaven, and will forgive their sin, and will heal their land.

Source 10

ספר אבודרהם שמונה עשרה ד"ה סלח לנו-סלח לנו אבינו כי חטאנו על שם (מ"א ה, נ) וסלחת לעמך אשר חטאו לך. מחול לנו מלכנו כי פשענו, על שם (שם) ולכל פשעיהם אשר פשעו בך. וסמך סליחה וחטא לאב ומחילה ופשע למלך מפני שכל זדונות שעושה הבן דומות לפני האב כשגגות ונקלים יהיו בעיניו לסלחם כמו שחטא נקל מפשע. ולפני המלך דומות שגגות העם כזדונות כמו שנאמר (משלי כט, ד) מלך במשפט יעמיד ארץ ולכן יש לומר לו כי פשענו לפי שפשע גדול מהחטא. ומחילה יש לבקש מכל אדם המקפיד ומדקדק על חבירו או על עבדו שימחול לו עלבוננו, אבל אין לומר שיסלח לו עלבוננו. ולכן יש לומר לאב שאינו מקפיד ומדקדק כל כך סלח לנו כלומר שאף הקפדה מועטת לא תשאר. ויש מפרשים סלח לנו אבינו אע"פ שחטאנו מחול לנו מלכנו אע"פ שפשענו. כי א-ל טוב וסלח אתה על שם (תה' פו, ה) כי אתה ה' טוב וסלח. בא"י חנון שנאמר (תה' קמה, ח) חנון ורחום ה'. המרבה לסלוח שנאמר (ישעיה נה, ז) ואל אלקינו כי ירבה לסלוח.

Translation: The words: Silach Lanu Aveinu Ki Chatanu are based on (Kings I, 8, 50) and You will forgive Your nation which has sinned against You. Michol Lanu Malkein Ki Phashanu is based on (ibid.) and all their grievous sins that they committed against You. Chazal joined together the request for forgiveness with a description of G-d as a father and the request for Micheila and grievous sin to a description of G-d as a king because the mistakes made by a son appear to be innocent to a father and they appear easy for him to forgive in the same way that a minor sin compares to a major sin. But to a King even innocent mistakes appears like intentional acts as it is written: (Proverbs 29, 4) A King maintains his rule through justice. As a result we use the description King concerning grievous sins. It is appropriate to ask Mechila from anyone who is careful and watches all that his friend does or who watches what his worker does and he should pardon his humiliation but it is not appropriate to ask that he should forgive his humiliation. That is why it is appropriate to use the word: salach concerning a father who does not watch so carefully over his sons actions so it is fitting that even a small memory of the mistake does not linger. There are others who explain the use of the two expressions of forgiveness as follows: forgive us our Father even though we have sinned; forgive us our King even though we have made grievous sins. The words: Ki Ail Tov V'Salach are based on the verse: (Tehillim 86,5): Because You G-d are good and like to

---

שמונה עשרה-תפלת שחרית-101 Tefila

---

forgive. Baruch Ata Hashem Chanun based on the verse: (Tehillim 145, 8) The Lord is gracious, and full of compassion. Ha'Marbeh Lislo'Ach as it is written (Isaiah 55, 7) And to our G-d because He is full of forgiveness.

Source 11

ספר אבודרהם שמונה עשרה ד"ה סלח לנו-בא"י חנון שנאמר (תה' קמה, ח) חנון ורחום ה'.

Translation: Baruch Ata Hashem Chanun is based on the verse (Tehillim 145, 8): The Lord is gracious, and full of compassion.

Source 12

סידור הגר"א- כמו שכתוב: וחנותי אשר אחון; ה' חנון לבני אדם פעם ראשון גם שיועד שיחטא עוד ויצטרך להרבות סליחה ומחילה וזה את אשר אחון עוד.

Translation: As it is written (Shemot 33, 19): and will be gracious to whom I will be gracious. G-d is gracious to a person the first time that a person sins even though G-d knows that the person will sin once again and will need to extend forgiveness. That is meant by the words: and will be gracious.

Source 13

סדר רב עמרם גאון סדר תענית ד"ה ולומר סליחות-ולומר סליחות כך ראוי, כשמגיע שלוח צבור בחנון המרבה לסלוח אינו חותם אלא מתחיל בסליחות.

Translation: It is appropriate to recite Selichot on a public fast day. At the point when the prayer leader reaches the Bracha of Chanun Ha'Marbeh L'Sloach, he does not finish the Bracha. Instead he begins to recite Selichot.

Source 14

תשובות הגאונים החדשות - סימן קס"ד ד"ה פד'. ושאלתם מהו לומר סליחות בתענית צבור לאחר עושה שלום, בתוך התפלה; תקנו חכמים כדי שיאמרן בסלח לנו אבינו או דילמא יכול לאמרן בין בתוך התפלה ובין לאחר תפלה, מאי. תשובה. ולומר סליחות אחר עושה שלום לא ראינו ולא שמענו שעושין כן. ועוד במסקנא דבכל סליחות אומרים: ולא יעכב כל חטא ועון את תפילתנו ברוך חנון ומרבה לסלוח. ואם אומרים אחר עושה שלום, במה מסיימין לא יעכב. אין מנהג בשתי ישיבות אלא בברכת חנון המרבה לסלוח.

Translation: As to the question you asked: should we recite Selichot after the last Bracha of Shemona Esrei, Sim Shalom or within Shemona Esrei within the Bracha of Selach Lanu Aveinu or maybe it does not matter whether we recite the Selichot either within Shemona Esrei or after Shemona Esrei. Answer: To recite Selichot after Oseh Shalom is a practice we have not seen nor have we heard of it. In addition, it is the rule that we recite at the end of all Selichot: And do not allow sin to interfere with our prayers; Baruch . . . Chanun V'Marbeh Li'Sloach. If one recites Selichot after the last Bracha of Shemona Esrei; i.e. Oseh Shalom what will be the Bracha with which we conclude the recital of Selichot after reciting: Lo Yi'Akeiv (Editor's Note: Notice that at one time Selichot were concluded by the recital of a Bracha. That is an additional practice that we discontinued). It was not the practice in the two main Yeshivot in Bavel to recite Selichot except in the Bracha of Selach Lanu.

שמונה עשרה-תפלת שחרית-101 Tefila

Source 15

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקסו' סעיף ד' – נוהגים להרבות סליחות בברכת סלח לנו; ויש שאין נוהגים לומר סליחות עד אחר סיום י"ח ברכות, וכן הנהיגו הקדמונים בארץ ישראל; והוא המנהג הנכון.

Translation: It is our practice on a public fast day to recite many Selichot in the Bracha of Silach Lanu. There are those whose practice it is to recite Selichot after the completion of Shemona Esrei. That was the practice of our ancestors in Eretz Yisroel. And that is the correct practice.

Source 16

בית יוסף אורח חיים סימן תקסו' אות ד' ד"ה ונוהגים להרבות – ונוהגים להרבות סליחות בברכת סלח לנו ופירש ר"י שסומכין על הא דאמרינן אם בא לומר בסוף כל ברכה מעין אותה ברכה אומר וכו'. והתוספות כתבו בפרק קמא דעבודה זרה (ח. ד"ה אם בא) אהא דאמר רבי יהושע בן לוי אם בא לומר אחר תפילתו כסדר יום הכפורים אומר; משמע אבל באמצע תפילתו לא. ומה שנוהגים עתה בתעניות להאריך בפסוקי דרחמי ובסליחות בברכת סלח לנו איכא למימר דציבור שאני עכ"ל ונראה שטעמם משום דמשמע להו דהא דאמרינן אם בא לומר בסוף כל ברכה מעין אותה ברכה אומר, היינו לומר קצת דברים אבל להאריך כל כך כמו שאנו מאריכים לא.

Translation: There was a practice on a public fast days to recite many Selichot in the Bracha of Silach Lanu. Rabbi Yehuda explained that the basis of the practice was that it was permitted to add prayers to the end of a Bracha in Shemona Esrei provided that the extra prayers were related to the theme of the Bracha. In the first Chapter of Masechet Avoda Zara Tosaphot explained the position of Rabbi Yehoshua Ben Levi that if one wants to add prayers at the end of Shemona Esrei that are as long as the Yom Kippur prayers that it is permissible to do so meant that it is not permissible to add long prayers to the middle Brachot of Shemona Esrei. Then on what basis are we permitted to add Selichot to the Bracha of Silach Lanu. Tosaphot explains that it is permitted when it is there is a communal need that is being prayed for. In my opinion, the practice to add Selichot to the Bracha of Silach Lanu is based on the rule that allows the addition of prayers to a Bracha provided the addition matches the theme of the Bracha. But that rule only allows short additions. But our practice of adding Selichot to the Bracha of Silach Lanu is a lengthy addition and is not permitted.

Source 17

תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף יז' עמ' ב' – ויעבר ה' על פניו ויקרא, אמר רבי יוחנן; אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו, מלמד שנתעטף הקדוש ברוך הוא בשליח צבור, והראה לו למשה סדר תפלה. אמר לו: כל זמן שישראל חוטאין – יעשו לפני כסדר הזה, ואני מוחל להם. ה' ה' – אני הוא קודם שיחטא האדם, ואני הוא לאחר שיחטא האדם ויעשה תשובה. א – ל רחום וחנון, אמר רב יהודה: ברית כרותה לשלש עשרה מדות שאינן חוזרות ריקם, שנאמר (שמות לד) הנה אנכי כרת ברית.

Translation: And 'the Lord passed by before him and proclaimed [etc.]. R. Johanan said: Were it not written in the text, it would be impossible for us to say such a thing; this verse teaches us that the Holy One, blessed be He, drew his robe round Him like the reader of a congregation and showed Moses the order

---

שמונה עשרה-תפלת שחרית-101 Tefila

---

of prayer. He said to him: Whenever Israel sin, let them carry out this service before Me, and I will forgive them. 'The Lord, the Lord': I am the Eternal before a man sins and the same after a man sins and repents. 'A God merciful and gracious:' Rab Judah said: A covenant has been made with the thirteen attributes that they will not be turned away empty-handed, as it says, Behold I make a covenant.

Source 18

פירושי סידור התפילה לרוקה [סז] והוא רחום עמוד ששא-וחילוק בין רחום לחנון, כי רחמים מחמת דברים ומעשים, כגון נפלה נא ביד ה' כי רבים רחמיו, כי נכמרו רחמיו אל אחיו בעל כרחו ולא יכול להתאפק, כרחם אב על בנים בלא תחנונים בעבור שנכמרים רחמיו עליהם. חנינות כנגד הצועקים, כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני, חנון יחנך לקול זעקך, כי יחנן קולו. ובבכיה ותבך ותתחנן לו, ועל ידי תחנונים חמלה שמכלה הכל וחומל על זה, ותחמל עליו ותאמר מילדי העברים, בחמלת ה' עליו, אבל באיכה ולא חמל לפי שבצע אמרתו, וכן ויקנא ה' לארצו ויחמל על עמו. חוס במקום שחביב ויקר בעיניו, ועינכם אל תחוס על כליכם, חוסה ה' על עמך.

Translation: The difference between the word: Rachum and Chanun is as follows: Rachumim (mercy) is based on history; previous acts as in the verse: I should fall in the hands of G-d because His mercy is great; and in the verse: and he felt mercy for his brothers; Yosef felt this way involuntarily and he could not hold back his feelings; and in the verse: as a father has mercy on his child without the child asking for mercy but because a father's's feelings overwhelm him involuntarily. The word "Chanininus" (graciousness) connotes that it occurs as a response to crying out as in the verse: and he will call to Me and I will hear him because I am gracious; and in the verse: Graciousness will be gracious to you because of your pained cries; and in the verse: because He will show graciousness in response to hearing his voice and in the verse: in crying she cried and she asked for graciousness from Him. It is through requests for graciousness that G-d shows his graciousness and wipes his slate clean as in the verse: She felt sorry for him and said that he comes from a birth of one of the Israelites; that G-d felt sorry for him. But in Eichah we find: The Lord has done that which he had determined; he has fulfilled his word that he had commanded in the days of old; he has thrown down without pity; and in the verse: (Joel 2, 18) Then will the Lord was zealous for his land, and pitied his people. Give no thought to that which is dear to you based on the verse (Breishit 45, 20) Also give no thought to your goods. Also the verse (Yoel 2, 17) Spare your people, O Lord.

Source 19

מטה משה קלב'-ויש בה כ' אותיות כנגד כ' פעמים שכתוב בתורה ונסלח וסלחת.

Translation: The Bracha Of Selach Lanu consists of 20 words corresponding to the twenty time that we find the words V'Nislach and V'Sa'Lachta in the Torah.